

Isidor Macabich i la Segona República (1931-1936): política, religió i cultura

per Isidor Mari Mayans

Església i política

Després de veure en els capítols precedents d'aquesta biografia quin era el posicionament polític d'Isidor Macabich, i especialment durant la Dictadura de Primo de Rivera, no ens pot sorprendre que la seua percepció davant la proclamació de la Segona República fos clarament adversa. Pocs dies després, en un article signat amb el seu pseudònim J. Nicolás, al·ludia a aquell canvi de règim amb diversos passatges profètics apocalíptics i de mal auguri.¹

Més endavant, i amb el mateix pseudònim, entre els mesos d'agost i octubre, en una llarga sèrie d'articles al *Diario de Ibiza* titulada "Ejemplos de fuera", Macabich denunciaria "el sectarismo intransigente, antisocial y antirreligioso" de la República, en contrast amb el que feien altres estats, que reconeixien la feina positiva de l'església catòlica, i fins i tot dedicaria un article específic a criticar les contradiccions que veia en el nou projecte constitucional, perquè restringia les llibertats religioses amb diversos preceptes malgrat afirmar la igualtat per a tothom.²

En el procés d'enfrontament més i més radical entre el catolicisme militant i la secularització i el laïcisme del nou estat republicà, Isidor Macabich estarà clarament alineat amb les posicions eclesiàstiques, encara que no arribi als extrems del periòdic catòlic *Excelsior*, que en alguns

Resum

L'article correspon a un nou apartat de la biografia d'Isidor Macabich, continuació dels articles apareguts en números anteriors d'aquesta revista. Concretament, es refereix al període de la Segona República anterior a la rebel·lió militar (1931-1936). S'hi exposa la posició d'Isidor Macabich davant del nou règim, el seu paper en el debat sobre l'autonomia, la intervenció que va tenir en la creació de les Catedres d'Estudis Balearics, les relacions culturals més rellevants que va mantenir, les publicacions d'història i poesia d'aquella etapa i la seua participació especial en la commemoració del VII Centenari de la Conquesta d'Eivissa i Formentera.

Mots clau: història política i eclesiàstica, Segona República, autonomia, Catedres d'Estudis Balearics, VII Centenari de la Conquesta d'Eivissa i Formentera.

Summary

The article is a new chapter in the biography of Isidor Macabich, following the articles in previous issues of this magazine. Specifically, it refers to the period of the Second Republic prior to the military rebellion (1931-1936). It sets out Isidor Macabich's position on the new regime, his role in the debate on autonomy, the intervention he had in the creation of the Chairs of Balearic Studies, the most relevant cultural relations he maintained, the publications of history and poetry of that stage and its special participation in the commemoration of the VII Centenary of the Conquest of Ibiza and Formentera.

Keywords: political and ecclesiastical history, Second Republic, autonomy, Chairs of Balearic Studies, VII Centenary of the Conquest of Ibiza and Formentera.

moments fins i tot expressarà proximitat a Hitler i Mussolini.³ I tampoc davant del moviment obrer adoptarà Macabich un paper tan bel·ligerant com *Excelsior*, com podem comprovar en la sèrie de 12 articles que va publicar, signant J. Nicolás, al *Diario de Ibiza* entre el 27 d'octubre i l'11 de novembre de 1933, titulats "De nuestra actualidad. Pláticas con un obrero".

En altres qüestions polítiques, Isidor Macabich continuarà durant

la Segona República en l'òrbita del sindicalisme agrari i del regionalisme eivissenquista del Partit Social Agrari i dels liberals regionalistes de Carles Roman. Fins i tot arribarà a sonar el seu nom com a possible integrant d'una candidatura unitària eivissenquista.⁴ Però en la política de partits Isidor Ma-

1. "Del momento. Apostillas bíblicas". *Diario de Ibiza*, 23 d'abril de 1931.

2. "Contradicciones. Del proyecto constitucional", 17 de setembre de 1931.

3. Per exemple, a l'editorial "¿Conviene un Mussolini en España?", del 14 de desembre de 1933.

4. "Parece que existe el propósito de lanzar una candidatura integrada por don Luis Tur, D. Carlos Román, D. Pedro Matutes, don Isidoro Macabich y D. Mariano Boned en sentido de afirmación ibicenquista", deia el *Diario de Ibiza* el 18 de juny de 1931 en un article titulat "El cambio de régimen. Ibiza ante las Cortes Constituyentes".

cabich sempre es mantindrà en un discret segon pla, exercint des d'aquesta posició una influència ben considerable.

Això explica que la seua intervenció fos requerida en algunes ocasions rellevants, com va ser el cas de la reivindicació de ses Salines i de diversos espais de la ciutat, amb motiu de la visita a Eivissa del president de la República, Niceto Alcalá-Zamora, el mes d'abril de 1932. Macabich va ser el redactor de la instància que l'alcalde d'Eivissa, Joan Ferrer, va lliurar al president.⁵

I davant d'una altra reivindicació, la de l'autonomia, la seua posició –personalment i des de les pàgines del *Diario de Ibiza*– hi serà també clarament favorable, aprofundint en les opinions que ja havia expressat temps enrere, com hem vist en capítols anteriors.

Una incursió en el debat autonomista⁶

Mentre no es va definir el model d'estat del nou règim republicà –unitari, autonòmic o federal–, les expectatives a Eivissa oscil·laven entre tres opcions: una autonomia específica per a les Pitiüses, o compartida amb el conjunt de les Balears, o adscrita a Catalunya, segurement per aquest ordre, si les hem d'ordenar segons el grau de suport popular que tenien.

Va ser a partir del 29 de maig de 1931 quan es va activar especialment el debat públic sobre aquest

El president
Alcalá-Zamora
durant la seua visita
a Eivissa
(*Enciclopèdia
d'Eivissa i
Formentera*).

tema, arran de la moció que va presentar el vocal Guillem Roca Waring a la Cambra de Comerç de Mallorca, proposant la redacció d'un avantprojecte d'estatut basat en sis principis:

1. Reconeixement de la personalitat balear.
2. Independència entre les illes, que decidirien lliurement les relacions que volien mantenir entre elles.
3. Independència de les illes respecte a Catalunya, mantenint-hi estretes relacions a causa dels vincles culturals.
4. Cooficialitat del castellà i la llengua pròpia.
5. Organització administrativa fixada en un estatut jurídic.
6. Bases d'un concert econòmic entre les illes i l'Estat.

Poc després es va constituir una comissió encarregada de redactar l'avantprojecte, integrada per representants de l'Associació per la Cultura de Mallorca, la Cambra Provincial de Comerç i la Cambra Oficial Agrícola: la iniciativa es mantenia volgudament al marge dels partits polítics, a fi d'evitar la polarització. El text de l'avantprojecte es donaria a conèixer el 19 de juny i el 26 del mateix mes va ser presentat al president de la Diputació, Francesc Julià, que es va oferir a convocar una assemblea d'ajuntaments i entitats per a discutir-lo, que efec-

tivament tindria lloc els dies 20 a 23 de juliol de 1931.

No hi ha dubte que hi havia una forta reticència a Eivissa davant de la possible continuïtat del centralisme provincial en el nou marc autonòmic, i un article editorial del *Diario de Ibiza*⁷ expressava clarament com es combinaven les tres opcions que hem apuntat abans:

Queremos y somos partidarios de vivir armónicamente, reconociéndose nuestra personalidad, con los otros baleáricos; pero si se nos niegan nuestros derechos dirigiremos la vista a Cataluña, exponiendo nuestras aspiraciones, y esta parte de las islas catalanas se unirá a su madre común si se la deja dentro de tal unidad la característica de pueblo libre.

El 16 de juliol es reunien, convocats per l'alcalde d'Eivissa, els representants dels ajuntaments i entitats de les Pitiüses per discutir l'avantprojecte,⁸ i Isidor Macabich no sols hi va ser present, sinó que va ser designat membre de la comissió que prepararia les esmenes acordades.⁹ També va ser una de les personalitats entrevistades sobre

5. El *Diario de Ibiza* la reproduïx en l'edició del 4 d'abril de 1932. Macabich en parlà més tard, també al *Diario de Ibiza*, a la sèrie d'articles titulats "Nuestra Prensa", concretament als XCII, XCV, XCVI i XCVII, dels dies 27 de maig i 5, 7 i 9 de juny de 1932, respectivament. Allà detalla les altres reclamacions d'espais de la ciutat i del restabliment de la Comandància de Marina. Tanmateix, les reivindicacions no van tenir gaire recorregut.

6. Per una visió més general del debat que hi hagué entorn de l'autonomia, podeu veure l'apartat "Les Pitiüses i l'autonomia durant la Segona República" al meu llibre *Poesia, llengua, país*. Palma: Leonard Muntaner, 2019. Per un context més general, també es pot consultar el llibre I. Marí & G. Simó, *El debat autonòmic a les Illes durant la Segona República*. Eivissa: Edicions Can Sifre, 1991.

7. "Frente al Estatuto Regional", publicat el 17 de juny de 1931.

8. Tant el *Diario de Ibiza* com sobretot *La Voz de Ibiza* informen l'endemà del desenvolupament de la reunió.

Macabich amb el bisbe Huix i un grup de congregants (Arxiu Macabich).

aquest tema per *La Voz de Ibiza*.¹⁰ Aleshores Macabich es va manifestar, com dèiem, clarament favorable a l'autonomia, si es comptava amb els recursos financers necessaris, recordant la personalitat històrica que havien tingut les nostres illes i les demandes que s'havien fet al Directori de Primo de Rivera: autonomia administrativa, militar, marítima i eclesiàstica, i delegació del govern civil en condicions semblants a una província; competències d'inspecció agrícola, millores en les comunicacions i en la gestió de l'educació i del patrimoni arqueològic...

Lamentablement, l'Assemblea de juliol a Palma no va aconseguir els resultats esperats, a causa de l'absència dels representants menorquins –recelosos envers el caciquisme mallorquí– i de diverses representacions polítiques i sindicals. El projecte d'autonomia resultant, limitat a Mallorca i Eivissa, no podia prosperar.

Tot i això, al cap d'un mes –els dies 15 i 16 d'agost– una ambaixada altament qualificada de l'Associació per la Cultura de Mallorca¹¹ visitava Eivissa i tenia lloc un míting sobre l'Estatut Balear al Teatre

Serra, per reactivar el procés. Isidor Macabich saludava la seua visita des del *Diario de Ibiza* amb una “Ofrena de germanadat”, integrada per un recull de cançons tradicionals que el canonge eivissenc qualificava de “bells romanços cavallerescs, de fonda arrel catalana”.¹²

A finals de 1932, després de l'aprovació a les Corts de la Constitució i de l'Estatut de Catalunya, el president de la Diputació renovaria la convocatòria dels ajuntaments a fi de reprendre la iniciativa autonòmica, però novament l'absència dels representants de Menorca i el clima estatal advers a les autonomies, en reacció a l'estatut català, van frustrar aquest segon intent.

Curiosament, va ser aleshores quan es desfermà a la premsa eivissenca una polèmica llarga i aferrissada –duraria fins entrat el 1933– entre els partidaris de l'autonomia singular d'Eivissa i Formentera –posició defensada radicalment sobretot per Bartomeu de Roselló– i els defensors de l'autonomia conjunta de les Illes Balears –opció que

va sostenir el *Diario de Ibiza* en successius articles editorials... que més endavant se sabia que eren inspirats o escrits directament per Isidor Macabich. La bona relació que havia establert el canonge eivissenc amb els intel·lectuals i polítics mallorquins del moment expliquen en bona part aquest posicionament balearista, com veurem tot seguit.¹³

Les Càtedres d'Estudis Baleàrics: un desenllaç feliç, però complicat

Arran de l'aprovació pel govern de la República del Decret de Bilingüisme de 29 d'abril de 1931, que permetia recuperar l'ensenyament en català a Catalunya, la Diputació de les Balears va sol·licitar sense èxit el mes de juny l'extensió d'aquesta possibilitat a les Balears. La primera mesura formal d'introducció del català a l'ensenyament va ser la iniciativa de promoure unes Càtedres d'Estudis Baleàrics als instituts d'Eivissa, Palma i Maó, i cal subratllar que en bona part la creació d'aquestes càtedres es va deure a la insistència d'Isidor Macabich.

Felip Cirer va explicar amb encert el procés de creació de la Càtedra d'Estudis Baleàrics de l'Institut d'Eivissa, en un article¹⁴ que ara podem completar amb la informació detallada que guardava Isidor Macabich sobre aquest assumpte, en el qual, com veurem, va tenir una intervenció molt directa.

La Diputació Provincial va aprovar la creació de càtedres d'estudis baleàrics el 24 de novembre de 1931,¹⁵ arran d'una petició de l'Associació per la Cultura de Mallorca,

13. Macabich va rebre cartes d'Elvir Sans (10 de novembre de 1932) i de Francesc Julià (8 de febrer i 21 d'abril de 1933), agraïnt-li els seus esforços per promoure la bona entesa entre eivissencs i mallorquins.

14. “El català arriba a l'escola”. *Diario de Ibiza*, 11 de juny de 2017.

15. Encara que Felip Cirer diu que va ser el dia 17, en realitat, com veurem, va ser el 24 de novembre, i de manera inicial, amb caràcter experimental. Macabich ho explicarà més endavant en un dels articles de la sèrie “Nuestra Prensa” al *Diario de Ibiza*, concretament el núm. XCVIII, del 10 de juny de 1964.

9. Apareixerien al *Diario de Ibiza* el 18 de juliol.

10. El dia 17 de juliol de 1931.

11. Entre altres personalitats, hi eren Emili Darder, Guillem Roca Waring, Elvir Sans i Francesc de Sales Aguiló.

12. *Diario de Ibiza* del 17 d'agost. No hi ha dubte que aquesta visita va contribuir a estrènyer les relacions personals entre Isidor Macabich i els intel·lectuals mallorquins, com veurem més endavant.

amb el suport de les institucions eivissenques i menorquines, però com diu Felip Cirer la primera petició en aquest sentit era bastant anterior, presentada pel diputat formenter Marià Serra Riera, *Blai* (1889-1942), i va ser inicialment desestimada.¹⁶

Macabich guardava, en efecte, uns esborranys d'aquella petició inicial –en què devia haver intervingut directament–, datats el 2 de novembre de 1931, i també còpies de la correspondència que va intercanviar immediatament després sobre el tema amb Elvir Sans –alt funcionari de la Diputació– i amb el seu amic eivissenc Ramon Medina, aleshores delegat del govern de la República a Menorca.

Una carta d'Elvir Sans, datada el 5 de novembre, aclareix els fets: li diu a Isidor Macabich que tant ell com Emili Darder i Francesc de Sales Aguiló havien fet gestions favorables a la petició, però que el president de la Diputació considerava preferible inscriure les cattedres en el futur Estatut d'Autonomia. Macabich, davant d'això, degué enviar a Elvir Sans una dura resposta –de la qual guardava l'esborrany– en què manifestava estupor davant d'aquella dilació, atès

que l'Estatut no era cosa segura ni immediata.¹⁷ La resposta de Ramon Medina –amb mata-segells del 7 de novembre–, li transmetia a Macabich la mateixa informació i l'anima a insistir en la petició.

Així ho va fer Isidor Macabich, mobilitzant tots els suports possibles a favor del segon intent. Entre els documents que guardava hi ha, per exemple, una carta del 10 de novembre signada per Manuel Sorà, com a vicepresident de Ca-Nostra, adreçada al president de l'Ateneu de Maó, perquè donàs suport a la iniciativa, i la resposta favorable d'aquest, del 15 del mateix mes.

Mentrestant, com diu Felip Cirer, concretament el 12 de novembre, s'havia aprovat una segona petició signada per l'alcalde d'Eivissa, Joan Ferrer; per Manuel Sorà, en representació de Ca-Nostra; per Àngel Prats, en representació d'Ebusus, i per Joan Verdera, per l'Associació de la Premsa.¹⁸ Paral·lelament, Macabich va desplegar tots els suports que va poder: guardava un esborrany de les cartes que havia enviat el 14 de novembre al governador civil, Joan Manent, i a l'alcalde de Palma, Francesc Villalonga, insistint en la necessitat d'aprovar el projecte, a part d'esborranys de telegrams a diverses personalitats en el mateix sentit. Però malgrat aquesta mobilització de recomanacions, algun impediment burocràtic va demorar de nou l'aprovació, i en va modificar el caràcter inicial, segons es desprèn dels documents de Macabich.

En efecte, una carta del governador civil Joan Manent a Joan Verdera, director del *Diario de Ibiza*, datada el 19 de novembre, li diu que s'ha interessat pel cas, però a la Diputació li asseguren que el dia 17 no havien arribat totes les instàncies i la decisió havia quedat sobre la

Emili Darder, president de l'Associació per la Cultura de Mallorca (Enciclopèdia Catalana).

taula. En resposta telegràfica, Joan Verdera se n'estranya i li confirma al governador que el diputat Marià Serra havia sortit amb la instància d'Eivissa amb el vaixell del dia 15, per assistir a la reunió.¹⁹

Un telegrama del 23 de novembre, de l'alcalde d'Eivissa al governador civil, urgeix que la Comissió Gestora de la Diputació aprovi les cattedres en la reunió que ha de tenir l'endemà, dia 24. I efectivament així va ser, però amb caràcter provisional, com li avança Elvir Sans a Isidor Macabich en una carta del mateix dia 24, després de donar-li l'enhorabona per haver aconseguit l'objectiu:

Hemos tenido que hacer una serie de combinaciones para lograr el éxito. La *Asociación per la Cultura de Mallorca* ha tenido que ofrecer sus servicios gratuitamente para los estudios de Mallorca, y a cambio de eso ha podido lograr para V. y para el Sr. Hernández Mora de Menorca una subvención de 2.000 ptas. para cada uno. Esto se hace ahora a manera de ensayo y se deja la creación oficial de la Cátedra, agregada al Instituto de 2ª Enseñanza, para más adelante y después de apreciar el rendimiento obtenido con el ensayo.

En una carta datada també el mateix 24 de novembre, Francesc

16. La sol·licitud preveia el sistema d'organització següent:

–Les cattedres serien sostingudes econòmicament per la Diputació i s'havien de dedicar a l'ensenyament de la llengua, la literatura i el folklore en totes les seues manifestacions.

–La persona encarregada de cada una seria seleccionada en concurs de mèrits, entre persones que haguessin destacat pels seus treballs, conferències, cursets, etc. sobre aquestes matèries.

–Els encarregats de les cattedres presentarien a la Diputació una memòria anual sobre el seu funcionament.

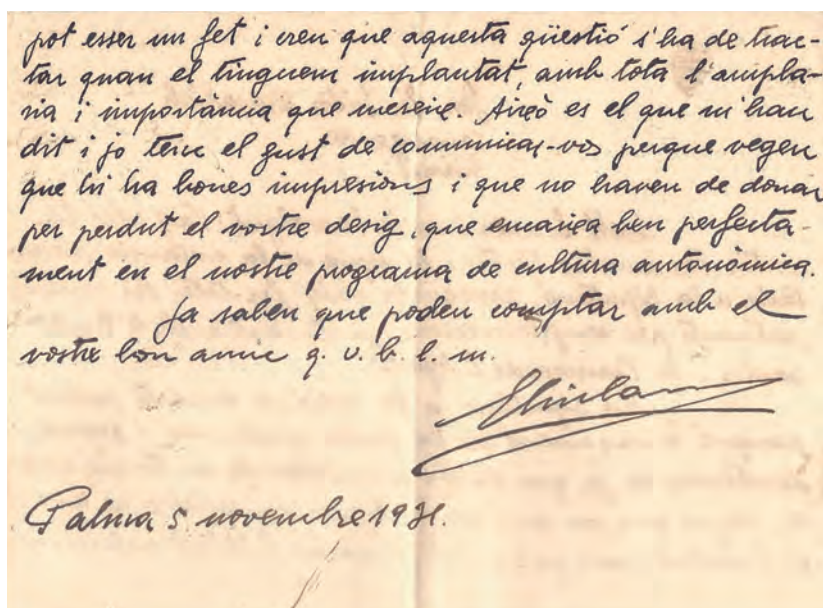
–Amb l'aprovació de la proposta s'acordaria també la constitució d'un tribunal qualificador i el sou de la persona encarregada, amb una assignació anual per a biblioteca, museu, arxiu, publicacions i altres materials.

–El concurs s'havia d'anunciar d'immediat per tal que pogués començar a funcionar el gener de 1932.

17. No hi ha dubte, per tant, que en tot això hi ressonen els contactes i l'entesa que hi havia hagut entre ells amb motiu de la campanya per l'Estatut.

18. Ho recull la premsa eivissenca d'aquells dies. El *Diario de Ibiza* hi dedica dos articles els dies 14 i 17 de novembre, amb el títol "Del momento. Cultura y patriotismo", detallant en aquest segon el text de la petició. Macabich guardava còpia també d'aquesta instància, en la qual és segur que va intervenir directament, com també en els articles del diari.

19. És possible que fos la instància menorquina, la que no hagués arribat a temps.

Final de la carta d'Elvir Sans a Macabich (Arxiu Macabich).

de Sales Aguiló confirma el telegrama en què hores abans notificava a Macabich el bon resultat i li donava l'enhorabona, i igual que havia fet Elvir Sans, l'informa que, a fi d'unificar criteris,²⁰ el text oficial per als cursos de llengua serà el *Curs pràctic d'ortografia i elements de gramàtica*, amb la corresponent *Clau d'exercicis*, de Jaume Busquets i Mulet, professor dels cursos de l'Associació per la Cultura de Mallorca. I acaba la carta així: "Ara a seguir lluitant per 'Ca Nostra', per la germanor afectiva i efectiva d'eivissencs i mallorquins, per la llibertat de les Balears i per la revitalització de la llengua nostra!"

El dia 26, Francesc de Sales Aguiló, secretari de l'Associació per la Cultura de Mallorca, envia una nova carta a Macabich, a la qual adjunta la notificació formal de la Diputació, datada el 25, segons la qual ha estat designat com a responsable a Eivissa de la Càtedra d'Estudis Balearics, amb la subvenció de 2.000 pessetes, i el mateix dia el president de l'Associació per la Cultura de Mallorca, Emili Darder, felicita també Macabich per l'èxit.²¹

20. La precisió era important, perquè el curs de Busquets seguia els criteris de l'Institut d'Estudis Catalans, com aleshores també feia Francesc de B. Moll.

Macabich guardava còpia, així mateix, de la seua acceptació de l'encàrrec, datada el 12 de desembre, amb la qual presenta el pla d'activitats de la Càtedra:

a) Una o dues lliçons setmanals d'elements d'història, folklore i pràctiques d'ortografia, a l'Escola Graduada.

b) Una o dues lliçons setmanals d'elements d'arqueologia, d'història, folklore, geografia, literatura i llengua, a l'Institut de Segona Ensenyança.

c) Una o dues lliçons públiques de llengua, a l'Agrupació d'Estudis Eivissencs "Ca Nostra".

d) Conferències soltes a altres

21. El dia 26 apareixia també en el *Diario de Ibiza* la notícia de la creació de les càtedres, i *La Voz de Ibiza* anunciava que Isidor Macabich en seria el titular.

22. *La Voz de Ibiza* insereix el 9 de gener de 1932 una convocatòria de matrícula gratuïta a les activitats de la Càtedra, signada per Isidor Macabich.

23. Un ofici de la Diputació, datat el 20 de juny, expressa la satisfacció unànime per la tasca de Macabich, el qual poc després –el 26 del mateix mes de juny– informa del pla de treball durant l'estiu: classe diària de llengua per a una selecció de 10 deixebles, classe bisetmanal de llengua a Ca Nostra amb matrícula lliure i conferències setmanals d'estudis regionals a l'Escola Graduada. Un nou ofici de la Diputació, del 5 de juliol, aprova aquesta proposta.

entitats culturals, sobre història i folklore.

Un ofici de la Diputació, del 16 de desembre, aprova el pla exposat.²²

Entre els papers de Macabich hi ha també una còpia manuscrita de la notificació de 15 de desembre, adreçada al director de l'Institut d'Eivissa pel rector Jaume Serra Hunter, traslladant-li l'autorització del Claustre de la Universitat de Barcelona, i indicant que no sols no veu cap inconvenient en l'activitat de la Càtedra, sinó que se'n congratula, pel paper que tindrà en l'extensió de la cultura del país.

Superats tots aquests entrebancs, les activitats de la Càtedra eivissenca es van estendre fins al final del curs –"amb perfecta exactitud, molt notable assistència de deixebles (en quantitat i qualitat, segons manifesten els certificats adjunts) i, en conseqüència, amb resultats altament satisfactoris"– i es van prorrogar durant l'estiu següent. Així ho informava Isidor Macabich en un escrit al president de la Diputació, datat el 15 de juny de 1932.²³

L'activitat de la càtedra durant els cursos posteriors degué seguir amb normalitat, com permeten deduir els oficis de la Diputació que

Marià Serra Riera
(*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*).

guardava Isidor Macabich: el dia 1 d'agost de 1933, aprovant la feina feta el curs anterior i el pla de treball estiuec; el 9 de juliol de 1935, en el mateix sentit; el 5 de novembre de 1935, aprovant el pla de treball del curs 1935-36, i el 23 de juny de 1936, aprovant la feina feta al llarg del curs i el pla de treball de l'estiu... que no sabem si la revolta militar va interrompre.

Alguns contactes culturals

Les controvèrsies polítiques, socials, autonòmiques o burocràtiques no van impedir que el quinquenni de la República fos especialment productiu per a les altres activitats culturals i les publicacions d'Isidor Macabich.

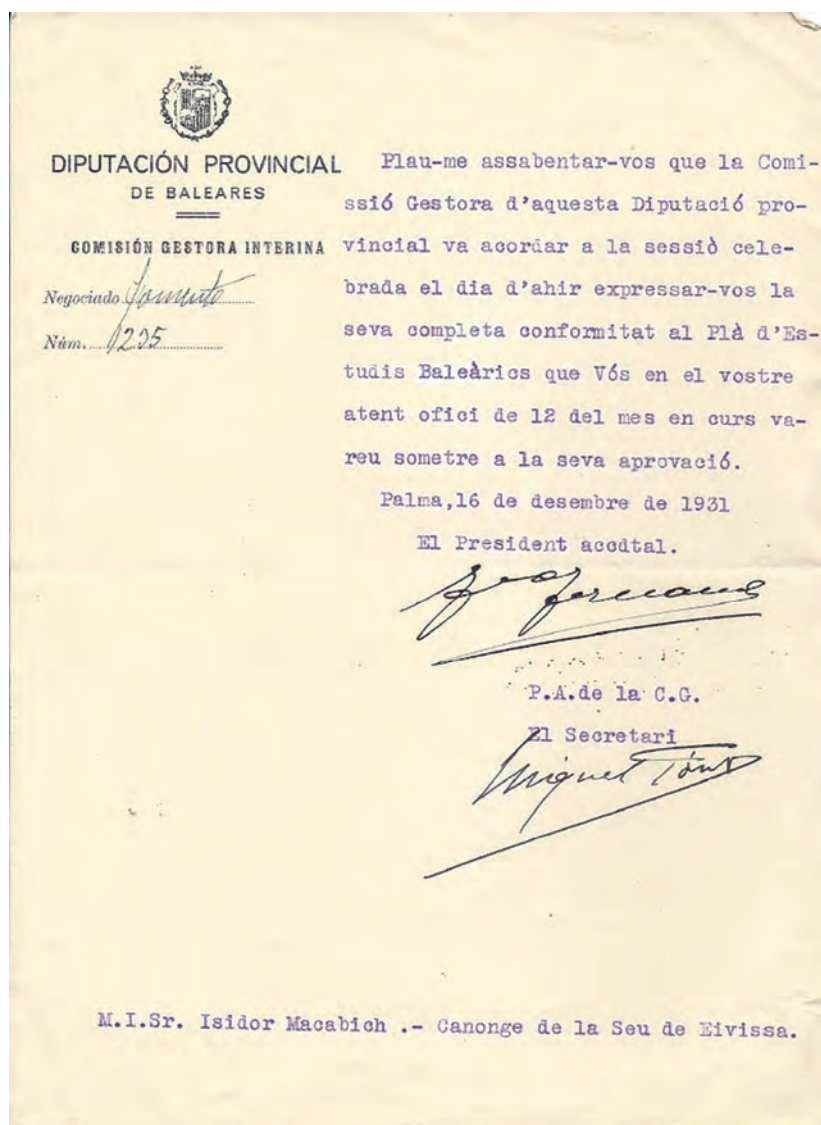
La premsa de l'època dona compte, per exemple, de diverses conferències que va impartir al llarg d'aquells anys, a part de les activitats de la Càtedra, sobre temes històrics o socials.

Entre la seua correspondència hi ha també testimonis de les relacions que va mantenir amb dos joves investigadors alemanys, Walter Spelbrink i Hans Jakob Noeggerath, que van fer a Eivissa les seues recerques de doctorat, per recomanació del filòleg Antoni Griera.²⁴ El primer va fer l'any 1931 un estudi etnogràfic i lingüístic molt interessant, centrat en la casa de camp eivissenca, que publicaria el *Butlletí de Dialectologia Catalana*.²⁵ El segon, entre 1932 i 1934 va centrar el seu treball en la tradició oral, especialment en les rondalles, però va tenir la desgràcia de morir de tifus a Eivissa.²⁶

24. Trobareu a l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera* una informació més completa sobre tots dos.

25. "Die Mittelmeerinseln Eivissa und Formentera. Eine kulturgeschichtliche und lexikographische Darstellung" (Les illes mediterrànies Eivissa i Formentera. Una descripció cultural i lingüística), publicat al *Butlletí de Dialectologia Catalana* XXIV i XXV (1936 i 1937).

26. El 6 de setembre apareix la seua nota necrològica al periòdic *Excelsior*. Bona part de les rondalles que havia recollit van ser editades més tard a Mèxic, durant l'exili, per Josep Roure i Torrent: *Contes d'Eivissa*.

Ofici en què la Diputació aprova el pla de treball de la Càtedra d'Estudis Balearics (Arxiu Macabich).

En relació amb aquestes recerques, cal esmentar també els contactes que durant els anys trenta va mantenir Macabich amb Tomàs Carreras i Artau, responsable de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, per al qual Macabich va respondre a diversos qüestionaris sobre els costums relacionats amb el naixement i la mort a Eivissa.

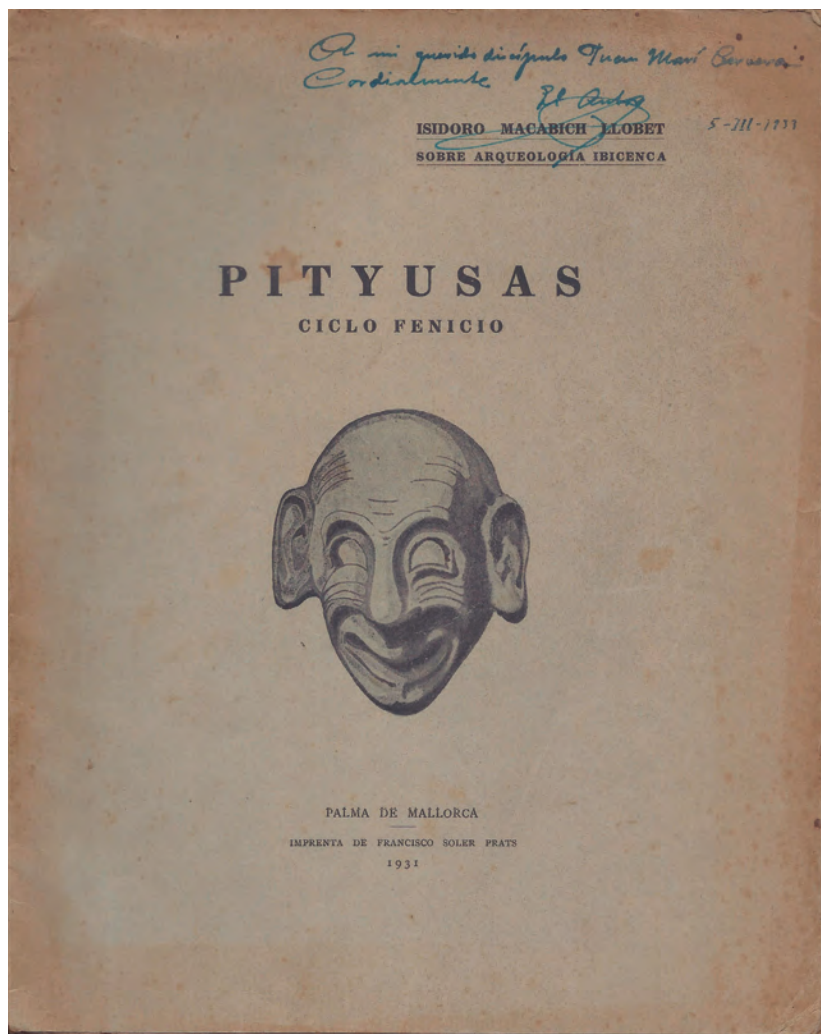
De 1933 és, així mateix, la primera carta que rep Macabich de l'arqueòleg Henri Breuil –l'abbé

Breuil–, relacionada amb la cova de Santa Agnès, per la qual Isidor Macabich sempre va mostrar un interès especial.

Però sens dubte el més rellevant és la sèrie de publicacions que va treure a llum Isidor Macabich en aquell breu període, tant en el vessant històric com en la producció poètica.

Nous projectes historiogràfics

Gràcies a la seua condició de president del Patronat del Museu Arqueològic, Macabich va obtenir una subvenció del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts que li va per-

Coberta del llibre *Pityusas. Ciclo fenicio* (Arxiu Macabich).

metre editar tres llibres en una col·lecció de “monografies sobre la importància arqueològica d'Eivissa i del seu museu” –aquest és el nom de la sèrie–: *Pityusas. Ciclo fenicio*,²⁷ *Ebusus. Ciclo romano*²⁸ i *Santa María. Ciclo cristiano*.²⁹

Més endavant abordaria un projecte encara més ambiciós: la publicació d'una història d'Eivissa per fascicles, que l'esclat de la guerra interrompria fins als anys 40.³⁰ Així, l'any 1935 apareix el fascicle *Historia de Ibiza II. Feudalismo*³¹ i l'any següent *Historia de Ibiza III. Crónicas siglos XIII y XIV*.³²

27. Palma: Impremta de Fr. Soler, 1931.

28. Palma: Impremta de Fr. Soler, 1932.

29. Palma: Impremta de Fr. Soler, 1933.

De fet, Macabich ja havia publicat una primera versió sense annex documental d'aquests dos llibres en els sis primers lliuraments d'una llarga sèrie d'articles del *Diario de*

30. Una nota del periòdic *La Defensa*, del dia 24 de gener de 1935, dona a entendre que un grup de bons eivissencs s'ha ofert a finançar una Història d'Eivissa elaborada per Macabich, però no coneixem més detalls sobre aquest fet ni la relació que té amb els fascicles iniciats aleshores.

31. Palma: Impremta de Fr. Soler, 1935. Una carta de Macabich a Elvir Sans aclaria que Macabich tenia previst de publicar més endavant el primer fascicle d'aquesta sèrie, dedicat a la prehistòria i la història antiga (v. *Diario de Ibiza* del 30 de maig de 1936). Per això el primer fascicle publicat porta el número II.

32. Palma: Impremta de Fr. Soler, 1936.

Ibiza, titulada “De nuestra historia. Crónicas de siete siglos”, entre els dies 23 de gener i 1 de febrer de 1935. I la sèrie continuaria encara amb 30 articles més, fins al 20 de juny de 1935, amb cròniques que arriben fins al segle XVIII.

No és estrany, per tant, que al cap de poc de morir Enric Fajarnés Tur, Cronista de la Ciutat d'Eivissa, l'Ajuntament acordàs nomenar Isidor Macabich per aquest mateix càrrec, del qual va prendre possessió el 8 de març de 1934, en la mateixa sessió que el ple municipal va decidir constituir la comissió organitzadora del Centenari de la Conquesta d'Eivissa, un esdeveniment del qual ens ocuparem específicament més endavant.³³

La correspondència del moment entre Francesc de B. Moll i Isidor Macabich indica que encara hi havia altres projectes historiogràfics en curs, que no degueren prosperar: a part de respondre en altres ocasions a diverses consultes lingüístiques de Macabich, una carta de Moll datada el 2 de novembre de 1933 li anuncia que té “la idea de publicar una col·lecció de llibres que amb el títol de *Biblioteca Balearica* oferesquin al públic d'aquestes illes les millors produccions dels escriptors nostres, tant en el camp de la literatura com en el de la història i de les ciències aplicades.” Un dels llibres d'aquella col·lecció, diu Moll, havia de ser un *Resum d'història d'Eivissa*, i confia que l'hi podrà encarregar a Macabich: “no tenc cap dubte que vostè no es negarà a encarregar-se'n, entre altres raons, perquè sé que és un treball que ja té fet.” Una carta posterior de Moll dona a entendre que la resposta ha estat favorable, però no sabem que la publicació hagués arribat a prosperar.

33. Així ho recullen el *Diario de Ibiza* el dia 9 i *La Defensa* el dia 13 de març de 1931. *La Voz de Ibiza* (11 d'agost de 1934) dona compte també d'una biografia d'Enric Fajarnés Tur, encarregada a Isidor Macabich per l'entitat Fomento del Civismo de Palma, i el 16 d'octubre informa que ha estat enllestida i lliurada, però no hem pogut localitzar-ne el text.

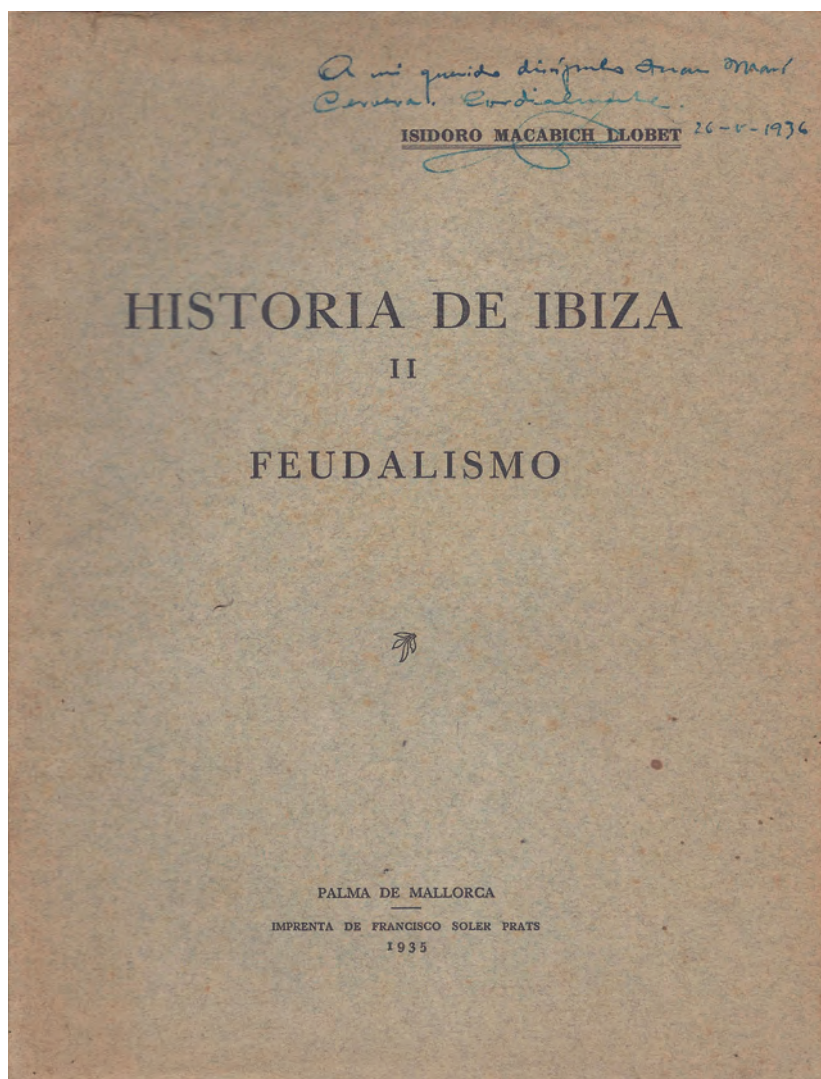
Publicacions poètiques... i altres fets significatius

La producció poètica de Macabich també va donar lloc a diverses publicacions durant aquests anys. La primera, del mateix any 1931, amb el títol *Nuevos versos. Poesías castellanas e ibicencas*,³⁴ reproduïx alguns dels poemes que havia publicat anteriorment a *De mi mocedad* (1922), precedits del mateix pròleg d'aquell llibre, del qual sembla una actualització: de fet, només conté dos poemes nous en castellà –*Excelsior* i *En la hora de la prueba*– i cinc en català, entre els quals els titulats *Flors d'ameïller* i *S'aufabeguera*. En la majoria d'aquests poemes, Macabich manté encara unes grafies particularistes, que intenten reflectir la pronúncia local, i només en els més recents s'adverteix l'adopció de les normes ortogràfiques generals.

Serà sens dubte el 1933 l'any en què diversos factors indueixen Macabich a adoptar clarament el model comú de llengua literària. És probable que els cursos de llengua de la Càtedra d'Estudis Balearics hi haguessin influït, i també els ressons que Macabich rebia dels sectors literaris i culturals catalans: no oblidem que l'any 1932 va ser el moment en què es va generalitzar l'adopció de les normes fabrianes tant a les Balears com al País Valencià i a Catalunya mateix... Però un fet determinant degué ser la possibilitat que es va presentar a Isidor Macabich de publicar un llibre de poemes a Barcelona. A partir d'aquell moment, degué ser plenament conscient que el seu públic ja no era exclusivament el lector local, i això el va inclinar a adoptar decididament un model de llengua més general.

No tenim constància de com va arribar a Macabich l'oferta d'editar les seues *Dialectals. Poesies eivissenques* a les Publicacions de "La Revista", de Barcelona. El cas és que la primera carta que guardava Macabich de Josep Maria López-Picó, director de l'editorial, datada

34. Edició de "Ca-Nostra". Palma: Impremta de Fr. Soler, 1931.

Coberta del llibre *Historia de Ibiza. II. Feudalismo*.

el 21 de juliol de 1933 –en la qual li comunica que ha rebut els originals del llibre i que calcula que “podria eixir a darreries d’any o inicis de l’any pròxim”– arriba poc després d’una nova visita a Eivissa d’intel·lectuals mallorquins, que va tenir lloc uns dies abans, del dia 7 al 9 del mateix mes de juliol, promoguda en aquest cas per la Societat Arqueològica Lul·liana.³⁵ I el dia 16 *La Defensa* informa que una impor-

35. En parlen tant el *Diario de Ibiza* com *La Voz de Ibiza* d’aquells dies. La visita va donar peu a un intercanvi de poemes entre Guillem Colom i Isidor Macabich, que reproduïxen els diaris d’aquells dies, i que inicia una cordial relació epistolar entre els dos escriptors.

tant casa editora de Barcelona ha contactat amb Macabich per editar les seues poesies... Però pot tractar-se d’una simple coincidència.

En qualsevol cas, és la primera ocasió en què un escriptor eivissenc publica un llibre de poemes a Barcelona, i aquest és un fet objectivament significatiu. El llibre apareix, en efecte, amb data de 1933, i conté una selecció de 18 poemes, la meitat dels quals publicats anteriorment.

I encara cal esmentar un altre esdeveniment poètic de 1933 que també va ser significatiu en la història de les nostres lletres. Aquell any l’Ateneu d’Eivissa va convocar uns Jocs Florals, que es van celebrar el 15 de novembre i que van

Isidor Macabich en una foto dels anys 30 (Arxiu Macabich).

constituir un gran esdeveniment social, amb un acte solemne al Teatre Pereyra. El ressò de la convocatòria va arribar fora d'Eivissa, i la resposta va ser tan gran —s'hi van presentar més de 180 obres—³⁶ que calgué ajornar la celebració de la festa, inicialment prevista per al 12 d'octubre, perquè el jurat tingués temps de valorar tots els originals.

Isidor Macabich era membre del jurat d'aquells premis i justament aquells dies estava en contacte amb el seu parent Marià Villangómez, a qui temps enrere havia fet classes de llatí i que aleshores, als vint anys, havia acabat els estudis de Dret. Tal com ho explica el mateix Villangómez,³⁷ “els motius de les visites varen ser diversos, per bé que relacionats sobretot amb la poesia.”

Villangómez explica que en aquelles ocasions va triar alguns poemes seus i els va ensenyar al canonge, però ja havia dit a Macabich que ell no era dels poetes flo-

ralescos i no es presentaria als Jocs. Per aquest motiu, Macabich va poder demanar a Villangómez que l'ajudàs a triar els poemes premiables. I com diu Villangómez, en aquelles converses es va posar en evidència que els respectius camins poètics no anaven en la mateixa direcció.

Fos com fos, el cas és que, sense dir-li res a Marià Villangómez, Macabich va triar un dels poemes que li havia deixat veure —*Començament de tardor*— i el va publicar al *Diario de Ibiza* el mateix dia 15 de novembre en què es feia la cerimònia dels Jocs Florals. I va ser el primer poema de Villangómez que va veure la llum.³⁸

Tots aquests fets marquen un canvi de rumb important, tant en la poesia de Marià Villangómez, que poc després començarà a fer-se present en diverses publicacions,³⁹ com en la del mateix Isidor Macabich, que adoptarà des d'aleshores un to menys localista, tant temàticament com lingüísticament. En seran bona mostra la seua sèrie de *Vesprals*, datades el 1934, i el seu poema *Miratges*, de 1936.

Però no hi ha dubte que, tant per a Macabich com per la transcendència pública que va tenir, el fet més rellevant del període de la Segona República, abans de la rebel·lió militar, va ser la commemoració del VII Centenari de la Conquesta.

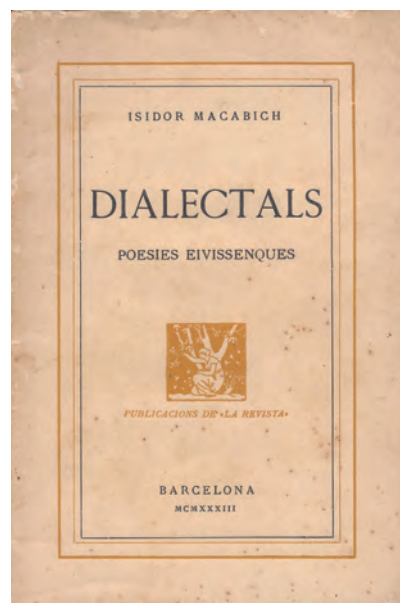
El VII Centenari

Ja ens havíem referit abans⁴⁰ als intensos esforços d'Isidor Macabich per dignificar la celebració de les Festes de la Terra. També havíem fet notar el seu interès per la commemoració del Centenari de la Conquesta de Mallorca de 1929, en el qual és ben probable que s'hagués inspirat per organitzar els actes del VII Centenari a Eivissa.

Durant els anys 1931, 1932 i 1933 no va faltar mai a les pàgines del *Diario de Ibiza* un article de Macabich el dia 5 d'agost sobre el significat especial d'aquestes festes. L'article de 1932, per exemple, subratlla el seu caràcter alhora religiós —entorn de la patrona Santa Maria—, familiar —perquè a cada casa hi ha alguna Maria— i patriòtic: “Todo pueblo culto y vigoroso debe tener conciencia de su continuidad histórica, fundamento de su personalidad; lo contrario es ignorancia y descastamiento.”

Un any abans del magne esdeveniment s'activen els preparatius. El 8 de març de 1934, l'Ajuntament d'Eivissa crea una comissió organitzadora del Centenari, integrada per l'alcalde i els senyors Llobet, Puget i Macabich, que immediatament comença a treballar.⁴¹ I el dia 1 d'agost de 1934 un article contun-

Coberta del llibre *Dialectals* (1933).

38. En la nota introductòria del poema, titulada *En la fiesta del 'gay saber'*, Macabich subratlla que aquella és la primera festa de la poesia culta a Eivissa —al costat de les festes tradicionals de poesia popular—, recorda els noms de Pere Escanellas i Jacint Aquerza, i copia el poema de Villangómez, indicant que ho fa sense el seu permís, perquè no hi ha dret que l'excés de modèstia mantingui ocults els seus versos.

39. El dia 10 de març de 1936, per exemple, el *Diario de Ibiza* reproduïx el seu poema *Dona*, i el 26 de maig, el poema *Soliloqui de primavera*.

40. Especialment, a l'article aparegut al núm. 70 d'aquesta revista: “Isidor Macabich (1915-1931): la militància religiosa, social i política. Segona part: política, sindicalisme i poesia.”

36. Així ho diu una informació del *Diario de Ibiza* del 14 de novembre, el dia abans de la cerimònia.

37. Al seu llibre *El llambreg en la fosca*, Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 2000; p. 179ss.

dent d'Isidor Macabich al *Diario de Ibiza* marca l'inici del que ell anomena "Nuestro Año Santo":

para situarse debidamente ante esa Conmemoración histórica, para sintonizar debidamente con sus simbolismos y realidades, no bastaría reducirla a las solas fiestas patronales del año próximo, en que se cumple dicho centenario, sino que [...] habrá que consagrarle todo el año entero, a contar desde el próximo cinco de Agosto, fiesta de Santa María. [...] Por esto cabe hablar aquí, en un grato paralelismo, de nuestro Año Santo, o Jubilar" [...] bastardeándonos miserablemente si no le concediéramos en el curso de nuestra vida —la vida de nuestro pueblo— y, cual dicho queda, en un sentido de plena continuidad histórica, el valor debido y la debida veneración.

Poc després, el 15 de setembre de 1934, l'alcalde Joan Torres difon àmpliament, en nom de la Junta Organitzadora, una circular de convocatòria, convidant tothom a participar en l'organització i el finançament dels actes, i el 7 de desembre tenen lloc a l'Ajuntament i a la Catedral uns solemnes actes en commemoració del VII Centenari de la concessió a Guillem de Montgrí per part de Jaume I de la conquesta d'Eivissa, com a punt de partida d'aquella empresa històrica.⁴²

Recordem que el bisbe Salvi Huix justament va ser preconitzat bisbe de Lleida el mes de gener de 1935, però abans d'abandonar Eivissa —on va deixar molt bon record— va publicar el mes d'abril una carta pastoral sobre el VII Centenari. El va succeir al front de la diòcesi el bisbe eivissenc Antoni Cardona Riera, *Frit*, que va ser designat el mes de juny i va prendre possessió del bisbat el dos d'agost, poc abans del Centenari.

41. En dona compte el *Diario de Ibiza* de l'endemà.

42. *La Voz de Ibiza* informa detalladament el 8 de desembre de l'acte de l'Ajuntament, i *Excelsior* també del de la Catedral, en l'edició del dia 12.

A mesura que s'acosta la data, les celebracions es comencen a concretar. El mes de maig de 1935, la Comissió Organitzadora ja difon un full volant amb el calendari dels actes religiosos previstos per als dies d'agost. És també el 21 de maig quan Macabich escriu al músic Baltasar Samper —que havia conegut arran de la seua recerca a les Pitiüses per a l'Obra del Cançoner Popular— i li encarrega la música de l'himne que havia escrit per al Centenari. Samper accepta l'encàrrec el 7 de juny i el dia 13 de juny ja envia la música de l'himne a Isidor Macabich.⁴³

El mes de juliol ja havien agafat forma totes les festivitats, religioses i civils. *La Voz de Ibiza* del dia 10 reproduïx la circular de la Comissió Organitzadora, en la qual podem veure exposicions de pintura, partits de futbol, fogueres a les muntanyes, focs artificials, cercaviles i concerts de la banda de música i de l'Orfeó, ball pagès i cançons tradicionals, vetlades i balls, cucanyes i regates, carreres i competicions ciclistes i de natació, desfilades militars, concursos de poesia, la berenada des Molins i premis als balcons més ben engalanats... Un desplegament realment insòlit i insuperable!

La Comissió de Festes Religioses edita també per a l'ocasió un full titulat *VII Centenario de la Reconquista de Ibiza y de la fundación de su Iglesia Mayor (de Santa María) hoy Catedral*,⁴⁴ en el qual Macabich explica de manera divulgativa en un diàleg quin és l'origen i el sentit de la celebració.

43. Podeu veure els detalls de la relació entre Baltasar Samper i Isidor Macabich al volum Baltasar Samper i Ramon Morey, *L'Obra del Cançoner a les Pitiüses* (1928). *Municipi d'Eivissa*. A càrrec d'Isidor Mari. Consell d'Eivissa, 2020.

44. Palma: Tallers gràfics Lux, 1935.

45. En parla la premsa eivissenca d'aquells dies.

46. La memòria d'aquell any del Foment del Turisme —*La Voz de Ibiza* la comenta el 3 de desembre— també fa una valoració excel·lent del ressò que ha aconseguit Eivissa amb aquella celebració.

A EIVISSA

Salut, oh terra ebussitana,
que del mà eixies immortal
com una Venus africana,
fresca de rou, blanca de sal!

La vella màscara pagana
del teu somriure ritual
prengué una gràcia cristiana
sota aquest cel que no té igual.

Salud, ardent terra divina!
El vianant que pelegrina
a tu s'acosta al·lucinat

pel teu misteri milenari,
Oh místic vas, reliquiari
de l'esglaiosa antiquitat.

Guillem COLOM

Eivissa, 9 juliol 1933.

CORRESPONENT

Visca l'abellà generosa
que sí frueix flaires de rosa
colla son nèctar divinal.

Ben haja l'hoste dolç i pàl·lid
que un glop de llum intens i càlid
guarda dins gloses de cristall.

Teixint d'amor un pur record.
Amor, que triomfa de la mort!

Isidor MACABICH, *Pvre.*

Eivissa, 10—VII—1933.

Els poemes que van intercanviar Macabich i Guillem Colom.

Els actes tenen repercussió fora d'Eivissa: el mateix Isidor Macabich publica el 4 d'agost al diari madrileny *El Debate* un article a tota plana, titulat *Ibiza conmemora esta semana el VII Centenario de la Reconquista*, i Ràdio Barcelona —gràcies al senyor Garcia Marià, bon amic d'Eivissa— dedica el dia 5 un programa sencer al Centenari.⁴⁵ No és estrany que el periòdic *Excelsior* faci el dia 10 un balanç apoteòsic de les festes.⁴⁶

Ben diferent serà la situació al cap d'un any, com tindrem ocasió de comentar en els apartats corresponents: la rebel·lió militar del 18 de juliol i el desembarcament republicà del 8 d'agost donaran pas a un context polític i cultural radicalment diferent.

ISIDOR MARÍ MAYANS
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS ■